

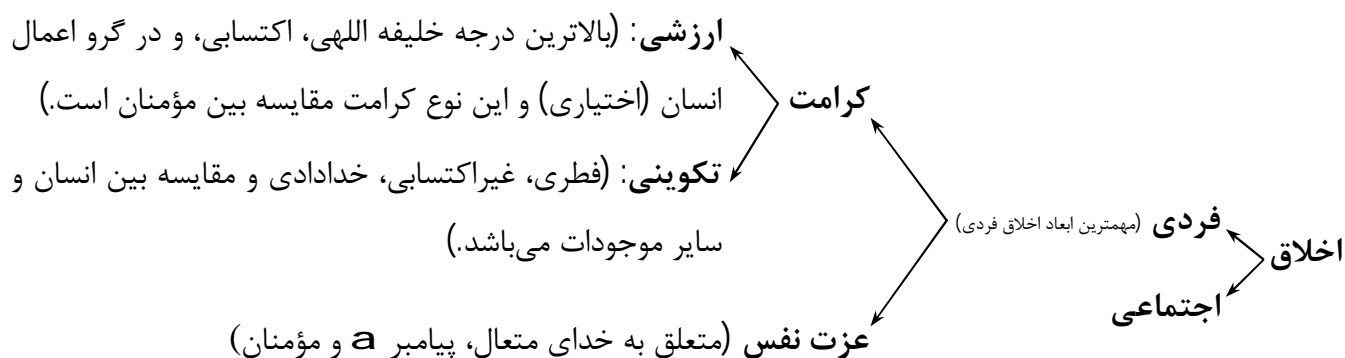
بسمه تعالی

پرسش‌های اخلاق فردی (اخلاق 3)

درس 1: کرامت و عزت

صفحه: 17

1- ساختار درس کرامت و عزت را طراحی کنید:

2- مفاهیم ذیل را به زبان خود تعریف کنید.

الف) کرامت: کرامت به معنای دوری از پستی و فرومایگی و در اصل به معنی بزرگواری و عظمت معنوی است.
ب) عزت: عزت یعنی ارزشمندی، شرافت و توانایی؛ که سر منشأ واقعی آن خداوند متعال است.

3- با استناد به آیات و روایات موجود در متن، کرامت و عزت را تبیین کنید.

* آیه مربوط به کرامت: «ما آدمی‌زادگان را گرمی داشتیم و آنها را در خشکی و دریا حمل کردیم و از انواع روزی‌های پاکیزه به آنان روزی دادیم و آنها را بر بسیاری از موجوداتی که خلق کرده‌ایم، برتری بخشیدیم.» (اسراء: 70)

* آیه مربوط به عزت: «همان‌ها که کافران را به جای مؤمنان، دوست خود انتخاب می‌کنند. آیا عزت و آبرو را نزد آنان می‌جویند با این که همه عزت‌ها از آن خداست؟!» (نساء: 139)

4- فرایند کرامت و عزت را فهرست وار بیان کنید.

ایمان به خدا ← اطاعت از خدا ← ترک محرمات ← تقوا ← کرامت
ایمان به خدا ← اطاعت از خدا ← پرهیز از معصیت ← فرو خوردن خشم ← عزت

5- اهمیت کرامت و عزت را تبیین کنید.

* برخی از انسان‌ها در سایه عبودیت خدای متعال و تبعیت از اوامر خداوند می‌توانند به بالاترین کرامت ارزشی یعنی خلافت الهی دست یابند و به سمت جانشینی حق منصوب شوند.

* اهمیت عزت نفس تا آنجاست که خدای متعال همه امور مؤمن را به خود او واگذار کرده است، به جز عزت

نفس

6- راه های کسب کرامت و عزت را به اختصار بیان کنید.

* راه کسب عزت: ایمان به خداوند، اطاعت از خداوند، پرهیز از معصیت، و اعمالی مانند: قناعت، صبر بر مصیبت، کظم غیظ، احسان و گذشت.

* راه کسب کرامت الهی: ایمان به خداوند، اطاعت و بندگی خداوند، ترک محرمات و کمک از ائمه هدی **a** که مظهر کرامت و منشأ تسبیح الهی هستند.

صفحه: 29

درس 2: مراقبه

1- ساختار درس مراقبه را طراحی کنید.

- 1- تعریف مراقبه: «محافظة کردن و توجه دقیق به رعایت قواعد رفتار به هنگام عمل»
- 2- جایگاه و اهمیت مراقبه در تربیت اخلاقی: «خداوند، فرشتگان، زمین، زمان و... مراقب اعمال انسان هستند، پس انسان مراقب اعمالش در خلوت و جلوت باشد.»
- 3- فرایند تربیت اخلاقی در طول روز:
- 1- مشارطه: در نظر گرفتن برنامه و چارچوبی مشخص و عهد کردن با خود برای عمل به آن
 - 2- مراقبه: مراقبت برای التزام به انجام برنامه های تدوینی
 - 3- محاسبه: مقایسه عمل خود با برنامه از پیش تعیین شده تا از مسیر خارج نشود.
- 4- آثار مراقبه:
- 1- فراهم شدن زمینه توجه ویژه الهی
 - 2- رسیدن به معرفت نفس
 - 3- صفای روحی و قلب
- مراقبه

2- مفهوم مراقبه را به زبان خود تعریف کنید.

* مراقبه در لغت به معنای محافظت کردن و توجه دقیق به رعایت قواعد رفتار به هنگام عمل است.

3- با استناد به آیات و روایات بیان شده در متن، مراقبه را تبیین کنید.

* «ای کسانی که ایمان آورده‌اید؛ از [مخالفت با] خدا بپرهیزید و هرکس باید بنگرد تا برای فردایش چه چیز

از پیش فرستاده و از خدا بپرهیزید که خداوند از آنچه انجام می‌دهید، آگاه است.» (حشر/18)

* امام صادق علیه السلام: «از موعظه‌های خدای تبارک و تعالی به عیسی علیه السلام: ای عیسی، هر جا

هستی مرا در نظر داشته باش.» (مجلسی، بهار، ج 14، ص 289)

4- فرایند مراقبه را فهرست وار بیان کنید.

* مشارطه (نگاهبانی و مواظبت عقل از نفس) ← مراقبه (مراقبت از اعمال و رفتار) ← محاسبه (با مؤاخذه خود)

5- اهمیت مراقبه را تبیین کنید.

* چه انسان بداند و چه خود را به غفلت بزند، شکی نیست که خداوند متعال، فرشتگان، هرآنچه در کنار اوست از زمین و زمان و حتی اعضاء و جوارح او ناظر بر اعمال اوست که روزی زمینه ساز کشف عیبها و کنار رفتن پردهها و نیز مبنای سنجش انسان خواهد بود و سعادت یا شقاوت او را رقم خواهد زد. بنابر این انسان باید در خلوت و جلوت مراقب خود باشد.

6- مباحث مربوط به فرایند تربیت اخلاقی در طول روز را به اختصار بیان کنید.

1- مشارطه: در نظر گرفتن برنامه و چارچوبی مشخص و عهد کردن با خود برای عمل به آن

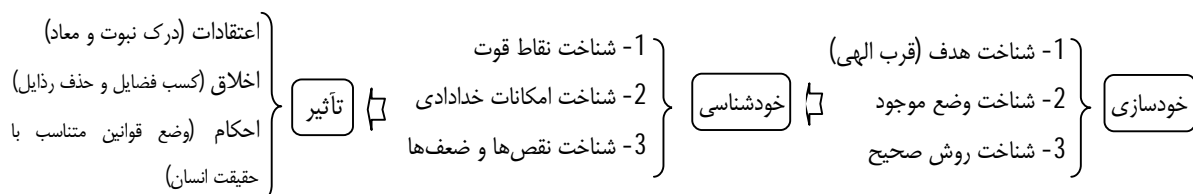
2- مراقبه: مراقبت برای التزام به انجام برنامه های تدوینی

3- محاسبه: مقایسه عمل خود با برنامه از پیش تعیین شده تا از مسیر خارج نشود.

صفحه: 37

درس 3: خودسازی

1- ساختار درس خودشناسی را طراحی کنید.

2- مفهوم خودشناسی را به زبان خود تعریف کنید.

* خودشناسی، دستیابی به تصویر روشن و واقع بینانه از خود در فرایند خودسازی است.

3- با استناد به آیات و روایات بیان شده در متن، خودشناسی را تبیین کنید.

* قرآن کریم: «در زمین نشانه‌هایی است [از دانایی و توانایی خداوند] برای باورآوران و یقین داران * و نیز در جان و خویشتن خودتان؛ آیا نمی‌بینید و نمی‌نگرید؟» (ذاریات/20 و 21)

* امام باقر علیه السلام: «لامعرفه کمعرفتک بنفسک»، «هیچ شناختی همچون شناخت خویشتن نیست.»

4- فرایند خودشناسی را فهرست وار بیان کنید.

* شناخت انسان به حقیقت خود در فرایند خودسازی طی مراحل:

1- شناخت هدف (عبودیت و قرب و رضایت الهی، اهداف واسطه‌ای مانند توسعه عقلانیت، توکل، رضا به

قضای الهی و اهداف رفتاری مانند راست گویی، احترام به دیگران)

2- شناخت وضع موجود، امکانات و شرایط مؤثر بر دستیابی به هدف

3- تعیین روش صحیح و راه های درست رسیدن به هدف

5- اهمیت خودشناسی را تبیین کنید.

* انسان با خودشناسی می تواند تصویر روشنی از خود بدست آورد تا به خودسازی بپردازد. با شناخت انسان از حقیقت خود به نقاط قوت و امکات خدادادی در نهاد خود پی می برد و زمینه سازی برای رفع عیبها و برطرف کردن کاستی های خود فراهم می آورد.

برخی از مواردی که انسان با معرفت نفس قرآنی به آن دست پیدا می کند عبارت است از:

1- طغیان در صورت احساس استغنا

2- عجل، شتابگر و کم ظرفیت

3- حریص و سیری ناپذیر

4- بخل، ناسپاسی و قدرناشناسی، تکبر و فخر فروشی

6- تأثیر خودشناسی بر سایر حوزه ها را بیان کنید.

الف) تأثیر خودشناسی در حوزه اعتقادات:

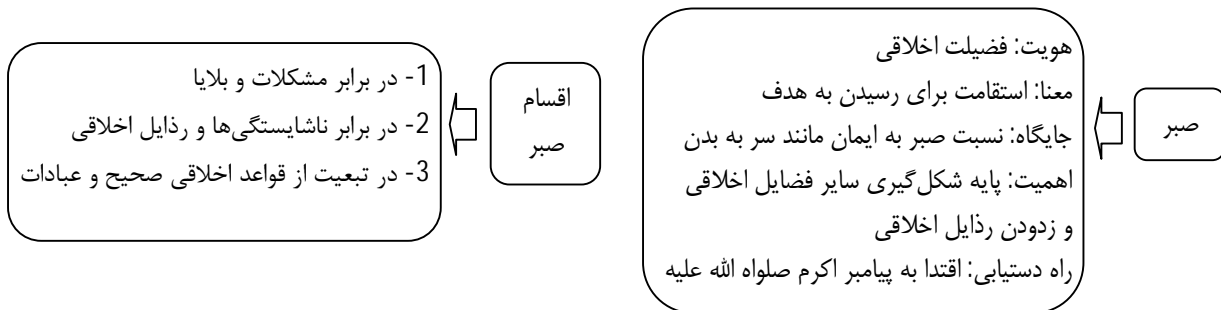
1- انسان با شناخت خود و ظرفیت های موجود خود به این واقعیت پی می برد که برخی از انسانها می توانند به مقام رسالت دست یابند.

2- انسان با شناخت خود به این واقعیت هم دست می یابد که حیات انسان به دنیا فانی این جهان محدود نیست بلکه در سرای دیگر (آخرت) امتداد دارد. پس مسئله معاد نیز مبتنی است بر شناخت حقیقت انسان که روح اوست، به عنوان موجودی قابل بقاء.

ب) تأثیر خودشناسی در حوزه اخلاق: شناخت حقیقت آدمی موجب می شود که انسان، کمالاتی که ممکن است با اخلاق پسندیده به دست آورد برایش معلوم شده و معیارهای صحیح اخلاق نیکو و تشخیص آنها از اخلاق نکوهیده و همچنین راه های رذیلت زدایی و ایجاد فضایل را پیدا کند.

ج) تأثیر خودشناسی در حوزه احکام: همه احکام اجتماعی مثل حقوق، اقتصاد، سیاست و امثال آنها با شناخت انسان ارتباط دارد، با شناخت انسان، نیازها و روابط او مشخص می شود و احکامی که باید برای چنین موجودی وضع گردد تا با عمل به آنها به کمال و سعادت برسد، معین گردد.

1- ساختار درس صبر را طراحی کنید.

2- مفهوم صبر را به زبان خود تعریف کنید.

* صبر یکی از فضایل اخلاقی و به معنی استقامت و پایداری در راه دستیابی به اهداف تربیت اخلاقی است.

3- با استناد به آیات و روایات بیان شده در متن، صبر را تبیین کنید.

* امام صادق علیه السلام: «صبر نسبت به ایمان همانند سر نسبت به بدن است، چون سر نباشد، تن هم نخواهد بود، همچنین هرگاه صبر نباشد، ایمان هم نیست.»

* امام کاظم علیه السلام: «صبر کن تا اجر و ثواب ببری، زیرا اگر صبر نکنی، ثواب و اجری نصیب تو نگردد و قضا و قدر خدا را مانع نتوانی شد.»

* امام صادق علیه السلام: «هر مؤمنی که گرفتار مصیبتی گردید و در مقابل آن شکیبایی کرد، اجر آن مانند اجر هزار شهید است.»

4- اقسام صبر را فهرست وار بیان کنید.

1- صبر در برابر مشکلات و بلاها

2- صبر در برابر ناشایستگی‌ها و رذایل اخلاقی

3- صبر در تبعیت از قواعد اخلاقی صحیح و عبادات

امیرمؤمنان علی علیه السلام می‌فرماید:

صبر بر سه قسم است: صبر بر اطاعت و بندگی خدا، صبر در مقابل مصیبت و صبر در رویارویی با معصیت و گناه

5- اهمیت صبر را تبیین کنید.

* صبر و استقامت ضمن آن که خود از فضائل اخلاقی محسوب می‌شود، پایه و بنیاد شکل‌گیری سایر فضائل اخلاقی نیز به شمار می‌رود. انسان در پرتو صبر و تحمل می‌تواند در مسیر زدودن رذایل و رسیدن به فضائل، استقامت داشته باشد.

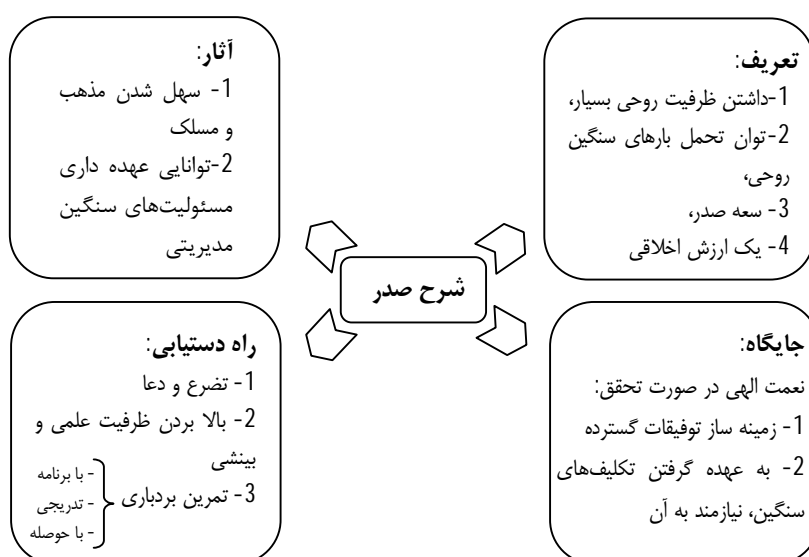
6- مباحث مربوط به راه‌های دستیابی به صبر را به اختصار بیان کنید.

* اقتدا به پیامبر اکرم صلوات الله علیه در صبر و استقامت: رسول خدا برای انجام رسالتش در برابر همه بی‌ادبی‌ها، بی‌مهری‌ها، مشکلات، آزارهای دشمنان، منافقان مسلمان نما، کمی امکانات و از دست دادن یاران با تأیید، نصرت الهی و با روحی نیرومند و اراده قوی ایستاد و استقامت کرد و صبر نمود تا جامعه یک نفره اسلام امروز تبدیل به میلیاردها نفر مسلمان تبدیل شده است.

درس 5: شرح صدر

صفحه: 56

1- ساختار درس شرح صدر را طراحی کنید.

2- شرح صدر را به زبان خود تعریف کنید.

* داشتن ظرفیت روحی بسیار، توان تحمل بارهای سنگین روحی و سعه صدر، یکی از ارزش‌های اخلاقی است که مجموعاً شرح صدر نام دارد.

3- با استناد به آیات و روایات بیان شده در متن، جایگاه شرح صدر را تبیین کنید.

* شرح صدر، از جمله نعمت‌های الهی است که تحقق آن می‌تواند زمینه ساز توفیقات گسترده‌ای باشد. و خداوند در سوره انشراح ضمن برشمردن نعمت‌هایی که به پیامبر (ص) عطا کرده است، می‌فرماید: «الم نشرح لک صدرک»؛ «آیا سینه تو را وسیع و گشاده نساختیم؟!» (انشراح/1)

* به عهده گرفتن تکلیف‌های سنگین نیازمند داشتن سعه صدر است. به همین خاطر حضرت موسی علیه السلام هنگامی که به رسالت برانگیخته شد، از خداوند متعال درخواست شرح صدر کرد: «قال رب اشرح لی صدري»، «پروردگارا، سینه‌ام را گشاده کن.» (طه/25)

4- آثار شرح صدر را بیان کنید.

1- سهل شدن تغییر مسلک و مذهب

2- توانایی عهده داری مسئولیت‌های سنگین مدیریتی

5- مباحث مربوط به راه‌های دستیابی به شرح صدر را به اختصار توضیح دهید.

1- تضرع و دعا: راه دستیابی به شرح صدر ضمن تبعیت از الگوی رفتاری انبیاء، شامل: دعا، تضرع، تسبیح و ذکر خدای متعال است.

2- بالا بردن ظرفیت علمی و بینشی خود: با کسب علم در جهت، پیدا کردن تصویر درست، علل و پیامدهای وقایع، باعث بالا رفتن تحمل در مقابل آنها می‌شود.

3- تمرین بردباری و شرح صدر: با تمرین می‌توان به شرح صدر دست یافت به شرط آن که:

اولاً: با برنامه‌ای مشخص و از پیش تعیین شده باشد.

ثانیاً: تدریجی و از موارد آسان به موارد سخت باشد.

ثالثاً: با صبر و حوصله فراوان توأم باشد.

6- به نظر شما آراسته بودن به شرح صدر برای تبلیغ دین چه اهمیتی دارد؟

* شرح صدر در تبلیغ دینی یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر است، مبلّغ دینی باید چنان آستانه تحمل خود را بالا برده و ظرفیت شنیدن و دیدن را در خود ایجاد کند تا به راحتی بتواند با مخاطب ارتباط برقرار کند.

* مبلّغین در موارد بسیاری مدیر روحی و فکری مردم گردیده و به طور جدّ عموم افراد، ریاست معنوی آنان را در منطقه و جامعه می‌پذیرند. برای ریاست و انجام مسئولیت اداره انسانها شرح صدر به صورت ابزاری دائماً مورد نیاز است.

امیرالمؤمنین علی علیه السلام می‌فرماید: «أَلَةُ الرَّئِيسَةِ سَعَةُ الصِّدْرِ؛ ابزار ریاست سعه صدر است.» (بحار الأنوار، علامه مجلسی، ج 72، ص 357)

1- ساختار درس تقوا را طراحی کنید.

2- مفهوم تقوا را به زبان خود تعریف کنید.

*تقوا از «وقی» به معنای تلاش برای حفظ خود از خطری است که انسان را تهدید می‌کند.

*از دیدگاه اسلام تقوا به معنای این است که انسان از خطری که از فعل یا ترک اختیاری خود متوجه سعادت ابدی‌اش می‌شود، بترسد.

3- با استناد به آیات و روایات بیان شده در متن، تقوا را تبیین کنید.

* تقوا، از یک جهت به طور مطلق مورد توجه قرآن کریم است:

«و خانواده‌ات را به نماز فرمان ده و بر آن پایدار باشد. ما از تو روزی نمی‌خواهیم. [بلکه] ما تو را روزی می‌دهیم و سرانجام [نیکو] برای [اهل] تقواست.» (طه: 132)

* در مواردی تقوا همانند ایمان شرط پذیرش عمل و مقبولیت آن است:

«[ای پیامبر] داستان دو پسر آدم را به حق بر مردم بازخوان؛ آن گاه که [هریک از آن دو] قربانی پیش آوردند. پس از یکی (هابیل) پذیرفته شد و از دیگری (قابیل) قبول نگشت. [قابیل] گفت: حتماً تو را خواهم کشت. [هابیل] گفت: خداوند، تنها از متقین قبول می‌کند.»

* حضرت علی علیه السلام: «از خداوند بترس، گرچه اندکی، و میان خود و خدا پرده‌ای [از شرم] بیفکن،

هرچند نازک باشد.»

4- فرایند تقوا را فهرست وار بیان کنید.

*تحصیل علم

*تحریک میل

*انجام و استمرار عمل

5- اهمیت تقوا را تبیین کنید.

*توصیه قرآن کریم به داشتن تقوا

*شرط پذیرش عمل و مقبولیت آن، داشتن تقواست.

*یکی از عوامل پیوند دهنده انسان به اهل بیت علیهم السلام است.

* اهمیت تقوا به حدی است که در برخی روایت تأکید شده است که اگر نمی‌توانید در همه موارد تقوا داشته باشید، حداقل در مواردی به آن التزام داشته باشید.

6- راه‌های دستیابی به تقوا را به اختصار بیان کنید.

* ترک محرمات و ادای واجبات

* بیان حق و عدم کتمان آن

* توکل

* در پیش گرفتن راهبرد محاسبه و التزام به آن

صفحه: 77

درس 7: آرامش

1- آرامش را تعریف کنید.

* آرامش، حالت کلی ثبات وطمأنینه در نفس است و تأثیرات فراگیر و گسترده‌ای در حیات اخلاقی انسان دارد.

2- نشانه‌های آرامش را نام ببرید.

* نداشتن بی‌قراری

* نظم در امور

* سرزندگی و شادابی درونی

* فرو نریختن در برابر امواج حوادث

3- راهکارهای رسیدن به آرامش را توضیح دهید.

* یاد خدا

* فراهم کردن زمینه و موقعیت بیشتر برای خلوت و تنهایی و اجتناب از محرک‌های بیش از حد

* انس با کتاب و مطالعه

* قناعت

* ازدواج

4- موانع آرامش کدامند؟ به اختصار توضیح دهید.

عوامل اضطراب آفرین:

* زندگی پرشتاب و دائماً در حال تغییر

* رسانه های گوناگون

* شبکه های اجتماعی با ایجاد ارتباطی گسترده فاقد مبنا و مدیریت منطقی

* سلب نیاز اساسی انسان به خلوت و تنهایی

صفحه: 87

درس 8: پرهیز از عجله

1- عجله در اصطلاح علم اخلاق به چه معناست؟

* عجله در اصطلاح علم اخلاق: ویژگی ای درونی است که موجب می شود فرد با اولین خطور ذهنی و بدون درنگ و تأخیر به کاری اقدام کند و از آنچه به ذهنش رسیده به سرعت پیروی نماید.

2- انواع عجله را نام ببرید.

* عجله در قضاوت و تصمیم گیری

* عجله هنگام اقدام و عمل

3- تفاوت عجله با سرعت عمل چیست؟ حداقل سه نمونه از مصادیق این دو را در امور روزمره بگویید.

* عجله: قضاوت، تصمیم گیری و داوری نسجیده و بدون درنگ است که می تواند پیامدهای نامطلوب داشته باشد. مانند عجله در مورد رانندگی که ممکن است منجر به سانحه گردد، قضاوت عجولانه در مورد خلف وعده از شخصی بدون شنیدن دلایل آن.

* سرعت عمل: آن است که انسان بعد از فراهم شدن مقدمات، اتلاف وقت نکند و فرصت را از دست ندهد و به سوی مقصد بشتابد. مانند تسریع در انجام عمل خیر مثل صدقه دادن

4- آثار عجله را به اختصار توضیح دهید.

* تصمیم های نسجیده

* اقدامات سرسری و احمقانه

* سردرگمی

شتاب زدگی مانع توجه دقیق و کامل به ابعاد مختلف کارها می شود و بدین ترتیب معمولاً تصمیمات اتخاذ شده براساس قضاوت های یک جانبه خواهد بود و نتایج نامطلوبی را در پی خواهد داشت.

5- چگونه می توان از عجله پرهیز کرد؟

* تثبیت گزینشی حالت درنگ و تأمل

* توجه به پیامدهای شتاب زدگی

1- آرزو را در لغت و تحلیل اخلاقی تبیین کنید و تفاوت آن را با رجا و امید مطلوب بیان نمایید.

* آرزو، توقع و انتظار امری است که دور از دسترس است ولی میل به تحقق آن وجود دارد.

* امید، انتظار امری مطلوب و قریب الحصول است.

آرزو و امید در اخلاق اسلامی محصول درآمیختن نیروی عاقله و قوه شهویه هستند چنانچه این دو نیرو براساس اعتدال عمل کردند، امید مطلوب و در غیر این صورت، آرزوی طولانی پدید می‌آید.

2- آرزوی طولانی چه تأثیر مخربی بر روان انسان دارد؟ بر این اساس پیامدهای آرزوی طولانی را در

زندگی دنیوی و اخروی تبیین کنید.

* آرزوی طولانی از این منظر که همه دل‌مشغولی انسان را معطوف به امور بی اهمیت دنیا می‌کند، مذموم و ناپسند است.

* پیامد آرزوی طولانی: دل‌بستگی به دنیا، دور نگه داشتن ذهن انسان از واقعیت‌های دنیوی و اخروی، مانع در شناخت جهان، عدم علاقه به دست شستن از لذت‌های حرام دنیا، بی‌علاقگی به یاد مرگ، آخرت و فراموش کردن آنها و خسران در آخرت است.

3- برخی مصادیق و پیامدهای عینی آرزوی طولانی را در زندگی خود بیان کنید و معیار تشخیص

آرزوی طولانی را در این مصادیق تطبیق دهید.

* معیار کلی سنجش و تشخیص وجود آرزوی طولانی، حساسیت نسبت به موازین و قواعد واقعی در عرصه عمل و رفتار است. مثلاً آرزوی طولانی سبب می‌شود که حساسیت فرد به آخرت و مرگ کاسته شود و به تبع آن رفتارهای متفاوتی از او سر بزنند، مانند بی تفاوتی به حق الناس، آرامش و آسودگی وجدان در مواردی که حقی از دیگران ضایع می‌شود، اندوختن مال و سرمایه.

4- راهکار اصلاح و پایش آرزوی طولانی را از منظر اصلاح نیروی عاقله شرح دهید.

1- تفکر خالی از خیالات

2- شنیدن حکمت و موعظه از انسان‌های خودساخته

3- یادآوری پیامدهای آرزوی طولانی (توجه به مضرات طولانی شدن آرزوها و منافع کوتاهی آنها)

4- یاد مرگ

5- ایمان راسخ

6- عمل به وظایف شرعی

5- ایمان راسخ و عمیق طی چه فرایندی سبب رهایی انسان از دل‌بستگی به دنیا خواهد شد؟

* ایمان به خداوند از این منظر در اصلاح حب دنیا مؤثر است که هر ایمانی در عرصه عمل ظاهر خواهد شد و هرچه ایمان عمیق‌تر و راسخ‌تر باشد، در عرصه رفتار مؤثرتر است و موجب اطلاعات از شرع الهی می‌شود که التزام به آن، اصلاح رفتار و تقویت ایمان را به دنبال خواهد داشت و به تبع آن، حب دنیا نیز از قلب انسان خارج خواهد شد.

درس 10: انتظار فرج

صفحه: 108

1- انتظار فرج را در لغت و اصطلاح تعریف کنید.

* انتظار در لغت به معنای طلب و توقع وقوع امری است که در عالم نظر، تحققش پیش‌بینی می‌شود چه مورد یقینی باشد و یا مشکوک؛ و چه متعلق آن خیر باشد یا شر. و فرج در لغت به معنای رفتن غم و برطرف شدن کرب (غم شدید) دانسته‌اند.

* انتظار فرج در اصطلاح به معنای توقع برطرف شدن غم از جانب خدا، براساس اعتقاد به گره‌گشایی پروردگار است که استفاده از آن در مصداق انتظار ظهور امام زمان (عج) رایج است.

2- انتظار فرج به معنای عام و خاص آن چه رابطه‌ای با یکدیگر دارند؟ چرا انتظار ظهور امام زمان برترین مصداق انتظار فرج است؟

* انتظار فرج در معنای عام آن همزاد صبر و دعا و امیدواری به خداوند در سختی‌ها و رنج‌هاست.

* انتظار فرج در معنای خاص مربوط به فرهنگ و معارف شیعی است که انتظار فرج در برترین مصداق آن یعنی انتظار ظهور امام مهدی (عج) رایج است.

* انتظار فرج به معنای عام و خاص لازم و ملزوم یکدیگرند. به عقیده حقه تشیع بیشتر رنج‌ها و ناملایماتی که بشر با آن مواجه است، ساخته و پرداخته کسانی است که بدون شایستگی لازم، مقدرات انسان‌ها را به دست گرفته‌اند، نه دانشی در خور حقیقت انسان و نه توان به سعادت رساندن او را دارند. طاغوت‌هایی که ثروت و قدرت عالم و در نتیجه سرنوشت بشریت را مسخر خود کرده‌اند و چه رنجی عظیم‌تر و فراگیرتر از غیبت امام معصوم که ظهور و قیام او فرج عمومی بشریت است. پس انتظار ظهور امام عصر (عج) شریف‌ترین انتظارات است چرا که انسان را تا رتبه نزدیکان امام عصر ارواحنا له الفداء ارتقا می‌دهد.

3- با توجه به متن درس، علت پاداش‌های بزرگی را که در روایت برای انتظار فرج آمده است، در هر دو نوع عام و خاص آن، بیان کنید.

* انتظار فرج از جانب خداوند، توجه کامل به پروردگار را در روان انسان منقش خواهد کرد. این توجه به خودی خود عبادتی از عمق وجود است که فارغ از برطرف شدن رنج و سختی امری بسیار ارزشمند و در خور پاداشی عظیم است. پیامبر اکرم (ص): «برترین اعمال امت من، انتظار فرج از جانب خداوند بلندمرتبه است.»

4- دو رکن انتظار فرج را بیان کنید و برای هر کدام سه مصداق عینی و جزئی بیان کنید.

* صبر در راه حق با خویشتن‌داری و تقوا: صبر بر ادای واجبات و ترک محرمات، صبر بر القای شبهات دینی و منحرف نشدن از مسیر حق، صبر بر سبک زندگی اسلامی
* وقف کردن خود در راه احیای اهداف ولایت: که باید در سه حوزه فردی، خانودگی و اجتماعی صورت گیرد تا شاهد صدقی برای فرج امام زمان (عج) باشد.

5- اجرای وظایف فردی و خانوادگی و اجتماعی چه نقشی در انتظار فرج امام عصر (عج) دارد؟

* تلاش برای رشد فردی، تشکیل خانواده اسلامی، تربیت فرزندان لایق و گسترش معنویت در عرصه‌های اجتماع، سه حلقه برای انتظار فرج است.

7- منظور امام عصر (عج) از این جمله که در نامه به شیخ مفید فرمود: «آنچه برعهده او است، به مستحقانش بپردازد.» چیست؟ آیا ممکن است تنها کمک مالی مورد نظر ایشان باشد؟

* تقوا و اطاعت الهی و دستگیری از محرومین شیعه، به عنوان موالیان اهل بیت (ع) برای اعلام پیوند با امام زمان (عج) و وفای به عهد ولایت و امامت آن بزرگوار است.

صفحه: 118

درس 11: عقل ورزی

2- مفهوم عقل را به زبان خود تعریف کنید.

* عقل، وسیله‌ای است که انسان را در شناخت واقعیت‌ها کمک می‌کند و مدیریت حوزه عمل اعم از شناخت رفتارهای صحیح از ناصحیح و هدایت دادن نفس به انجام دادن رفتارهای صحیح را به عهده دارد.

3- با استناد به آیات و روایات بیان شده در متن، اعتبار عقل را تبیین کنید.

* امام صادق علیه السلام:

«ستون هستی انسان عقل است. عقل سرچشمه هوش و فهم و حفظ دانش است. خرد او کامل کند و رهنما و آگاه کن و کلید کار اوست. وقتی عقلش به نور مؤید باشد دانشمند و حافظ و یادآور و باهوش و فهمیده بود و از این رو باید چگونه و چرا و کجا و خیرخواه و بدخواه خود را بشناسد. وقتی این را شناخت روش پیوست و جدایی خود را بشناسد و در یگانه پرستی خدا و دل دادن به فرمانبری، مخلص گردد و چون چنین کند، از دست رفته را به چنگ آورد و برآینده مسلط گردد و بداند در چه وضعی است، برای چه در اینجا است، از کجا به اینجا آمده و به کجا می‌رود. اینها همه از تأیید عقل است.»

4- ویژگی‌های ادارک عقلی را فهرست‌وار بیان کنید.

1- ادراک عقلی، ابزاری برای درک مفاهیم کلی است.

2- ادراک عقلی قادر به درک واقعیت بدون تماس با آن است.

3- ادراک عقلی کلی است.

5- اهمیت عقل ورزی را تبیین کنید.

* قرآن کریم بر ضرورت بهره‌گیری از عقل تأکید کرده:

«و نیز در رفت و آمد شب و روز، و رزقی (بارانی) که خداوند از آسمان نازل کرده و به وسیله آن زمین را بعد از مردنش حیات بخشیده و هم در وزش بادهای، نشانه‌های روشنی بخش است برای گروه‌هایی که اهل تفکرند.» (جائیه: 5)

* قرآن کریم کسانی که از عقل خود بهره نمی‌گیرند توبیخ کرده است:

«اف بر شما و بر آن چه جز خدا می‌پرستید، آیا اندیشه نمی‌کنی؟ (و عقل ندارید)؟!» (انبیاء: 67)

* حدیث از رسول خدا (ص):

«خدا بین بندگانش چیزی بهتر از عقل قسمت نکرده است. خواب عاقل بهتر از شب بیداری جاهل است...»

6- مباحث مربوط به راه‌های تقویت عقل ورزی را به اختصار بیان کنید.

* تبعیت از حق: «عقل کامل نمی‌شود مگر با پیروی از عقل.»

* بهره‌گیری از تجربه‌های گذشته: «خردمند کسی است که تجربه‌ها او را پند دهد.»

* گوش فرا دادن به صحبت‌ها خرمندان: «هر که به خردمندان گوش نسپارد، عقلش می‌میرد.»

* سکوت پیشه کردن: امام صادق علیه السلام: «خواب مایه آسایش جسم، سخن مایه آسایش جان و سکوت مایه آسایش عقل است.»

صفحه: 125

درس 12: تحفظ

1- با استناد به روایات بیان شده در متن، جایگاه و اهمیت حافظه را تبیین کنید.

* در روایات، حفظ و توانایی نگهداری مطالب از جنود عقل و یکی از شاخه‌های عقل شمرده شده است.

«و حافظه از لشکریان عقل است و ضد آن فراموشکاری است.»

2- حافظه در لسان روایات چه ارتباطی با عقل دارد؟

* حافظه یکی از شاخه‌های عقل و کارکردهای آن شمرده شده است:

امام صادق علیه السلام: «ستون سرای اسلام عقل است و تیزهوشی و فهم و حافظه و علم از او هستند.»

3- اقسام حافظه را در روان شناسی جدید توضیح دهید.

* بر سه گونه است:

1- حافظه بسیار کوتاه مدت (حسی): آن است که تصویر یا صدا یا هر نوع صورت حسی دیگر در مدت زمان

بسیار کوتاهی، بر اثر ارتباط حسی، در مرتبه احساس ذهن نقش می‌بندد و مورد ملاحظه انسان قرار می‌گیرد.

2- حافظه کوتاه مدت: آن بخش از ذهن که در مدت سی ثانیه می‌تواند تصاویر حسی دریافت شده از حواس

را در صفحه ذهن نگهداری کند.

3- حافظه بلند مدت: به آن بخش از ذهن گفته می‌شود که اطلاعات را برای مدت طولانی و در برخی موارد برای همیشه در خود نگه می‌دارد.

4- مباحث مربوط به راه‌های تقویت حافظه را به اختصار بیان کنید.

* تکرار

* معنادار کردن یادگیری

* تلاش برای فهم بهتر مطالب

* پردازش اطلاعات

* صلوات فرستادن بر اهل بیت سلام الله علیها

* مسواک زدن

صفحه: 137

درس 13: بلند همتی، اراده و پرهیز از سستی

1- همت در لغت و در اصطلاح اخلاق اسلامی تعریف کنید.

* همت در لغت فرایند در نظر گرفتن هدف فعل و سپس اراده کردن آن و تصمیم بر انجام دادن آن است و در اصطلاح اخلاق اسلامی، ملکه طلب امور و اهداف عالی است.

2- توضیح دهید که چرا همت بلند خاستگاه بسیاری از فضایل اخلاقی است؟

* همت بلند یعنی هدف گذاری و تلاش عملی برای رسیدن به مقاصدی که با اهمیت‌تر از هر موضوعی است و هیچ مانع و انگیزه مادی توان مقابله با آن را ندارد. از این رو صفات و رفتارهایی که انسان بروز می‌دهد، ابزار مناسبی برای سنجش میزان بلندی و عظمت همت اوست. امام علی علیه السلام: «بخشندگی نتیجه بلندی همت است.» در نتیجه همت بلند، خاستگاه فضایی است که با چشم پوشی از امور حقیر به دست می‌آید.

3- چرا بلند همتی سبب می‌شود انسان به انگیزه‌های دنیوی توجه نکند و به سعادت برسد؟

* بلند همتی مستلزم هدف گذاری برای امور عالی‌مانند رسیدن به سعادت آخرت یا دستیابی به مقام معرفت الله و فتح قلله‌های سعادت است.

4- توانی به چه معناست و عزم در اخلاق اسلامی بر چند قسم است؟ توضیح دهید.

* توانی به معنای ضعف و سستی در کارهاست و عزم در اخلاق اسلامی به دو گونه صادق و کاذب قابل تقسیم است.

* عزم و تصمیم صادق: تصمیمی است که فرد قاطعانه و جازم به دنبال عملی کردن آن باشد.

* عزم کاذب: اگر در تصمیم او نوعی ضعف و تردید و میل به انجام ندادن رخنه کرده باشد.

5- سستی اراده چه آفاتی برای زندگی دنیا و آخرت دارد؟

*این پدیده روانی معلول تشمت افکار و عدم تمرکز و توجه به هدف و اهمیت آن است. دل مشغولی‌های متعدد، افکار گوناگون و تمایلات درونی رنگارنگ سبب می‌شود هیچ تصمیم قدرتمند و جازمی در نهاد انسان شکل نگیرد چرا که ذهن آدمی به تبع امیال متعدد و افکار گوناگون تمرکز بر یک موضوع را از دست می‌دهد و در بزنگاه اراده، کوچک‌ترین انگیزه منافی با آن تصمیم او را از به اتمام رساندن کار منصرف می‌کند.

6- ریشه سستی اراده در چیست؟ همچنین تحلیل کنید که خیالات درونی و افکار ما چه ارتباطی با رفتار ما دارند؟

*تشمت افکار، عدم تمرکز و توجه به هدف و اهمیت کار، عامل کلی سستی در اراده و تصمیم است. هرکاری که رشته خیال انسان را به این سو آن سو بکشاند و اسباب تعلق خاطر آدمی را فراهم آورد، بستری برای سستی در عمل و تضعیف اراده خواهد بود.

7- راهکار کلی تقویت اراده چیست؟

* ایجاد انگیزه و تمرکز و توجه به تمرین‌های فکری و رفتاری است.

8- راه‌کارهای چهارگانه تقویت اراده چیست؟ به صورت استدلالی ارتباط آنها را به راهکار کلی تقویت اراده بیان کنید.

1. کنترل ذهن و جلوگیری از تشمت افکار با اشتغال به افکار صحیح، هدفمند و سرنوشت ساز، به ویژه در اوقات فراغت
2. توجه به عاقبت سستی و ضعف اراده در زمان تصمیم‌گیری و عزم عمل با تمرین اراده قوی
3. گرفتن تصمیم قدرتمند و راسخ که اراده ضعیف را از بین می‌برد.
4. اطاعت از اوامر الهی و دوری از اسباب تشمت فکری